

МІНІСТЕРСТВО АГРАРНОЇ ПОЛІТИКИ УКРАЇНИ

Вісник аграрної науки Причорномор'я

Науково-теоретичний фаховий журнал

Видається Миколаївським державним аграрним університетом

Вип. № 1 (33)

2006 р.

ЕКОНОМІЧНІ НАУКИ

УДК 658.14:339.137.2

**ФІНАНСОВИЙ СТАН ПІДПРИЄМСТВА ТА
ЕФЕКТИВНІСТЬ ГОСПОДАРСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ
ЯК ІНДИКАТОРИ ОЦІНКИ ЙОГО
КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ**

*Л.А.Євчук, кандидат економічних наук, доцент
Миколаївський державний аграрний університет*

При дослідженні конкурентоспроможності підприємств доцільно проводити оцінку їх фінансового стану у комплексі з ефективністю господарювання. Переважна більшість сільськогосподарських підприємств Миколаївської області неконкурентоспроможні. Причиною такої ситуації є відсутність участі держави у функціонуванні аграрного сектору та незадовільний менеджмент господарств.

При исследовании конкурентоспособности предприятий целесообразно проводить оценку их финансового состояния в комплексе с эффективностью хозяйствования. Большинство сельскохозяйственных предприятий Николаевской области неконкурентоспособны. Причиной такой ситуации является отсутствие участия государства в функционировании аграрного сектора и неудовлетворительный менеджмент хозяйств.

Однією з болючих проблем сільськогосподарського виробництва на сьогодні є неконкурентоспроможність більшості його підприємств. Особливо актуальною вона постає у зв'язку із

Вісник аграрної науки Причорномор'я,
Випуск 1, 2006

запланованим на ближній час вступом України до Світової організації торгівлі. Враховуючи досвід такого кроку інших країн та критичне становище галузі, значимість набирають питання оцінки та підвищення конкурентоспроможності суб'єктів аграрної сфери.

Дослідженню конкурентоспроможності підприємств присвячено роботи відомих зарубіжних вчених: М.Портера, І.Ансоффа, Дж.О'Шонессі, П.Дойля, А.Томпсона, Р.Фатхутдінова, А.Юданова, Г.Азоева. Серед українських економістів-аграрників даним питанням займаються М.Малік, І.Кириленко, С.Ярошенко, А.Бидик, Ю.Наумов, І.Лохотова та інші. Проте більшість авторів розглядає конкурентоспроможність сільськогосподарських підприємств або у загальному плані, або через призму організаційно-правових форм. У роботах слабо представлена її залежність від фінансового стану суб'єктів та ефективності господарської діяльності на підставі аналітичних досліджень. Обґрунтуванню цього питання й присвячена стаття.

Конкурентоспроможність підприємств оцінюється їх фінансовим станом, ефективністю господарської діяльності та конкурентоспроможністю продукції.

Показників оцінки фінансового стану суб'єктів діяльності в економічній літературі представлено багато. Одні автори пропонують звужений набір параметрів, інші виступають за розширений список. Не зважаючи на кількість показників, що застосовується, фінансовий аналіз рекомендується здійснювати за такими напрямками: оцінка майнового становища, оцінка ліквідності, оцінка фінансової стійкості, оцінка ділової активності, оцінка рентабельності [1].

Для уникнення труднощів тлумачення значення показників, які часто мають різні тенденції і свідчать про протилежне (що пов'язано з особливостями окремих галузей, різними підходами й стилями управління вищого складу менеджерів підприємства), рекомендується розраховувати узагальнюючий показник фінансового стану суб'єктів діяльності. При цьому важливо на його підставі не тільки провести ранжування підприємств, а й оцінити рівень фінансового стану останніх. Вдалою, на наш погляд, у цьому відношенні є представлена в російських джерелах інтег-

ральна оцінка фінансового стану на підставі скорингового аналізу. Сутність методики полягає в класифікації підприємств за рівнем фінансового ризику залежно від кількості набраних балів на підставі фактичних значень їх фінансових коефіцієнтів: абсолютної та поточної ліквідності, критичної оцінки, забезпеченості власними коштами, капіталізації, фінансової незалежності та стійкості, долі оборотних засобів у активах [2]. Користуючись цією методикою нами проведена оцінка фінансового стану сільськогосподарських підприємств Новоодеського району Миколаївської області (таблиця 1).

Аналіз показав, що за середніми даними 2003-2004 рр. десять господарств (половина з представлених у таблиці) мають нестійкий та кризовий фінансовий стан. Підприємства з абсолютною фінансовою стійкістю відсутні. Враховуючи, що Новоодеський район є середнім типовим для Миколаївської області і в таблиці представлені тільки ті господарства, що звітували перед органами статистики (збанкрутілі підприємства звіти до статистичного управління не подають, хоча частина з них продовжує функціонувати), можна зробити висновок про незадовільний фінансовий стан, а в наслідку — неконкурентоспроможність більшості аграрних підприємств області.

Першим вимірником конкурентоспроможності суб'єктів, на нашу думку, є їх прибутковість. Збиткова діяльність не може бути конкурентоспроможною. Якщо підприємство на протязом декількох років отримує негативний фінансовий результат, то надалі недоречно проводити його оцінку на ступінь конкурентоспроможності. Порівняння списку збиткових господарств (графа 4, 5) з результатами фінансового аналізу доказує правильність тези й виявляє недосконалість використаної методики: два підприємства, визнаних фінансово стійкими, спрацювали на збиток.

Оцінку фінансового стану ми проводили і за іншими підходами й переконалися, що всі вони мають недоліки. Тому використання фінансового аналізу в комплексі з моніторингом результативності господарювання підвищує об'єктивність досліджень.

Багато науковців підсумовуючим показником ефективності фу-

нкціонування й конкурентоспроможності підприємства вважають рівень рентабельності. Ми не зовсім згодні з таким твердженням. Високорентабельне підприємство дійсно має високий ступінь конкурентоспроможності. Проте, по-перше, висока рентабельність може бути зумовлена тимчасовими причинами (участь у вигідному проєкті, випадково вдалося закупити за низькими цінами матеріали тощо); по-друге, не всі високорентабельні підприємства є неконкурентоспроможними. На нашу думку, поряд з рентабельністю доцільно вивчати і суму прибутку в розрахунку на 1 га ріллі. Так, у Новоодеському районі за отриманим прибутком чітко виділяється трійка лідерів: СТОВ “Промінь” (501,39 грн./га), СЗАТ “Гур’ївка” (317,71 грн./га) та СВК “Тепличний” (494,25 грн./га); хоча, з точки зору рентабельності, останнє господарство за рівня 12,4% до високорентабельних не належить. Інші прибуткові підприємства мають невисокий рівень рентабельності та отримують невеликий (у порівнянні з лідерами) прибуток на одиницю площі.

Порівняння між собою всіх показників, представлених у таблиці 1, свідчить, що не зважаючи на позитивну оцінку фінансового стану 11 господарств району, ефективність господарської діяльності переважної більшості — низька. Лідером у районі за сукупністю всіх показників є СЗАТ “Гур’ївка”, але про високий рівень його конкурентоспроможності говорити важко.

Причиною слабкого фінансового стану та неконкурентоспроможності більшості господарств району й області є їх незадовільний менеджмент: виробничий, кадровий, фінансовий.

На думку Р.А.Фатхутдінова, одним із індикаторів фінансового стану підприємств є якість нормативно-технічних документів по системі менеджменту [5]. Головним таким документом у аграрному виробництві є план розвитку господарства. На сьогодні більшість сільськогосподарських підприємств мають плани діяльності тільки на поточний господарський рік. На підставі результатів його завершення визначають плани на наступний рік. Головною метою їх діяльності є вижити. Відсутність довгострокового перспективного планування призводить до прийняття рі-

шень, по яким не оцінюється їх вплив на функціонування підприємства у майбутньому. Яскравим прикладом таких рішень є питома вага посівів соняшнику в структурі земель у господарствах досліджуваного району (графа 8). Дотримувалося рекомендацій науково-дослідних установ тільки ЗАТ “Зоря” – 9,8% ріллі. У СВК “Добробут” та ЗАТ “Новотех” посіви культури займали половину орних земель. У середньому по району питома вага соняшнику склала 20,8% площі в обробітку, що призводить до поступового виснаження і деградації ґрунту. Подібні по раціональності й погляду на перспективу рішення у сільськогосподарському секторі приймаються щодня.

Незадовільність виробничого менеджменту полягає й у низькому рівні агрономічної культури українських сільгоспвиробників, що проявляється не тільки у відсутності певних спеціальних знань і достатньої інформованості, але й у недбалості, яку списують на нестачу коштів. Незнання, а часто й небажання дотримуватися технологій або виконувати договірні зобов’язання перед інвесторами, не дозволяють переважній масі сільгоспвиробників одержувати високі врожаї та виробляти конкурентну продукцію [4]. Аналіз досягнутого господарствами Новоодеського району рівня врожайності зернових та насіння соняшнику (графа 6, 7) показує значну її відсталість від потенційних можливостей культур. “Чим швидше “ковбойський” менеджмент поступиться місцем науковому, тим успішніше будуть іти справи в області конкуренції” [5].

Виведення менеджменту на новий науковий рівень можливе тільки при вирішенні кадрового питання. Нині на селі майже не залишилися кваліфікованих фахівців через невирішеність низки соціальних питань: житло, газифікація, рівень і сплата заробітної плати, наявність соціальної інфраструктури (дороги, дитячі садки, школи, магазини, центри дозвілля тощо). Відбувається поступова деградація сільського населення і робочої сили: чи не єдиним засобом його зайнятості залишилося пияцтво. У більшості сіл люди просто не хочуть працювати ні на себе, ні на українське господарство, ні на якого власника.

Таблиця 1

**Оцінка фінансового стану та ефективності господарської діяльності
сільськогосподарських підприємств Новоодеського району
Миколаївської області на підставі середніх даних за 2003-2004 рр.**

Підприємства	Рейтингова оцінка фінансового стану			Ефективність господарської діяльності				Питома вага посівів соняшнику у площі ріллі, %
	сума балів	клас за фінансовою стійкістю*	місце підприємства	рівень рентабельності (збитковості), %	прибуток (збиток) на 1 га ріллі, грн.	врожайність с/г культур, ц з 1 га		
А	1	2	3	4	5	6	7	8
ТОВ "Агро-Пік"	50,8	3	9	-25,8	-142,43	13,7	5,7	35,7
ТОВ "Антонівське"	24,3	4	18	11,6	17,2	6	6	12,8
СЗАТ "Баловне"	35,4	4	14	-34,8	-158,81	19,2	8,9	28,9
СЗАТ "Бузький"	33	4	17	-60,3	-300,22	6,5	7,4	16,8
СТОВ "Володимирівський"	5,1	5	21	-62,1	-148,55	5,8	6,4	13,8
ШП "Гребеники"	87,3	2	2	1	4,75	19,9	9,1	19
СЗАТ "Гур'івка"	95,6	2	1	56,4	317,71	28,5	17,4	13,1
СВК "Добробут"	59,9	3	7	0,2	1,24	16	6,8	50,5
ЗАТ "Зоря"	35,8	4	13	-128,1	-1612,4	6,5	13,5	9,8
СЗАТ "Кандибинське"	75,2	2	3	16,4	79,64	16,6	11,5	24,6
СЗАТ "Лан"	37	4	12	0,5	2,86	16,8	8,8	17,4
СЗАТ "Малинівка"	73,5	2	5	0,3	0,91	16,9	5,1	23,4
ВАТ "Новоодеський"	9,6	5	19	-49,3	-224,32	37,3	5,8	13,5
ЗАТ "Новотех"	35,1	4	16	-19,1	-170,33	19,2	4,8	50,3
СЗАТ "Південний колос"	69,2	2	6	2,5	14,07	24,3	8,4	16,3
СТОВ "Промінь"	40,9	3	10	82,9	501,39	12,3	7,8	40
СЗАТ "Садовий"	35,3	4	15	-42,2	-1173,1	-	-	-
СЗАТ "Степовий"	9,6	5	20	-55	-340,92	15,4	9,5	16,3
СВК "Тепличний"	58,5	3	8	12,4	494,25	23,1	10,1	18,7
СЗАТ "Україна"	75	2	4	-16,2	-119,61	19,5	11,2	16,5
СЗАТ ім. Шевченка	39,2	3	11	9,6	56,16	23,6	8,2	21

*1-й клас (100,0-97,6 балів) - це підприємства з абсолютною фінансовою стійкістю і абсолютно платоспроможні. Це підприємства, що мають раціональну структуру майна і його джерел, і, як правило, досить прибуткові.

2-й клас (94,3-68,6 бали) - це підприємства нормального фінансового стану. Їх фінансові показники у цілому знаходяться досить близько до оптимальних, проте за окремими коефіцієнтами має місце деяке відставання. Звично це рентабельні підприємства.

3-й клас (65,7-39,0 балів) - це підприємства, фінансовий стан яких можна оцінити як середній.

4-й клас (36,1-13,8 балів) - це підприємства з нестійким фінансовим станом. У взаємовідносинах з ними є певний фінансовий ризик. Прибуток на таких підприємствах, як правило, відсутній зовсім або дуже незначний, достатній тільки для обов'язкових платежів у бюджет.

5-й клас (10,9-0 балів) - це підприємства з кризовим фінансовим станом. Вони неплатоспроможні і абсолютно нестійкі з фінансової точки зору. Це збиткові підприємства.

Без прояву державного патронату навіть інвестору вирішити ці питання буде дуже складно. Необхідно, щоб держава проявляла турботу не тільки оголошенням певного року (2006) роком села, а й практично сприяла його розвитку. Нині в пресі з'являється багато повідомлень про збільшення фінансування і дотування аграрного виробництва, що закладено в бюджет. Розрахунки Інституту економічного прогнозування Української академії наук показали, що 75% бюджетних дотацій отримують 6% сільськогосподарських підприємств [3]. Тільки після того, як 94% виробників будуть відчувати реальну підтримку держави, може йти мова про конкурентоспроможність українського аграрного сектору. Адже, як наголошують експерти, без дотацій у сільське господарство рентабельним є вирощування тільки обмеженої кількості культур [4]. Про тваринництво немає й мови. Існує дана галузь, в основному, через значну її зосередженість у приватному секторі, де ніхто не займається калькуляційними розрахунками.

Таким чином, проведені нами дослідження дають можливість зробити наступні висновки:

- першим головним вимірником конкурентоспроможності підприємств є їх прибутковість. Збиткова діяльність не може бути конкурентоспроможною;
- для підвищення об'єктивності оцінки конкурентоспроможності суб'єктів доцільно аналіз фінансового стану проводити у комплексі з моніторингом ефективності господарювання;
- більшість сільськогосподарських підприємств Миколаївської області неконкурентоспроможні. Причиною цьому є незадовільний їх менеджмент та відсутність державного патронату галузі.

З метою підвищення конкурентоспроможності українських аграрних підприємств, а в наслідку — національного аграрного виробництва, необхідними є наступні кроки:

- започаткування реальної державної підтримки вагомої кількості сільськогосподарських підприємств;
- встановлення повного державного регулювання ринку аграр-

ної продукції в напрямку розвитку сільськогосподарського виробництва;

- створення сприятливого інвестиційного клімату в галузі із забезпеченням захисту інтересів селян та екологічно безпечного господарювання;
- соціальний розвиток сільської місцевості.

ЛІТЕРАТУРА

1. Гриньова В.М., Коюда В.О. Фінанси підприємств: Навч. посіб. -2-е вид., перероб. і доп. -К.: Знання – Прес, 2004. -424с.
2. Донцова Л.В., Никифорова Н.А. Анализ финансовой отчетности: Практикум. -М.: Издательство “Дело и сервис”, 2004. -144с.
3. Лапа В. Не можна вирішувати проблеми сьогодення методами минулого сторіччя // Агробізнес сьогодні. -2005. -№ 19. -С.18.
4. Наливка С. Чи варто вступати Україні в світову організацію торгівлі? // Агробізнес сьогодні. -2005. -№ 19. -С.14-17.
5. Фатхутдинов Р.А. Инновационный менеджмент. -М.: ИНФРА-М, 2000. -462с.